

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

PaedDr. Jana Kababíková

Práca s textom ako súčasť prípravy na ÚFIČ zo slovenského jazyka a literatúry

Osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe

Prešov 2012

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum, Ševčenkova 11, 850 01 Bratislava

Autor OPS: PaedDr. Jana Kababíková

Kontakt na autora: Gymnázium arm. gen. L. Svobodu, Komenského 4, 066 01 Humenné
kababikj@gmail.com

Názov OPS: Práca s textom ako súčasť prípravy na ÚFIČ zo slovenského jazyka a literatúry

Rok vytvorenia OPS: 2012

Odborné stanovisko vypracovala: PaedDr. Jana Humeníková

Táto osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe bola vytvorená z prostriedkov projektu Profesionálny a kariérový rast pedagogických zamestnancov. Projekt je financovaný zo zdrojov Európskej únie.

Kľúčové slová

Práca s textom. Umelecký text. Neumelecký text. Nesúvislý text. Cloze-test. Pracovný list. Čítanie s porozumením. ÚFIČ.

Anotácia

Práca sa zaoberá možnosťami prípravy žiaka na prácu s textom v rámci ÚFIČ zo SJL (vzdelávacia oblasť: Jazyk a komunikácia) a stručne popisuje niektoré aktivity súvisiace s prácou s textom (napr. cloze-test). Ponúka súbor 15 pracovných listov vhodných na použitie v rámci vyučovacích hodín. Úlohy vychádzajú z obsahového štandardu a cieľových požiadaviek zo SJL na SŠ, majú činnostný charakter a sú orientované na overovanie čítania s porozumením, schopnosti aplikácie teoretických vedomostí na rozličných textoch a vhodnej argumentácie, aby žiak v rámci ÚFIČ zvládol prácu s textom.

OBSAH

Úvod	5
1 Ústna forma internej časti maturitnej skúšky zo SJL	6
1.1 Kontext a rámec	6
1.2 Hlavný cieľ a čiastkové ciele OPS	6
1.3 Špecifikácie cieľovej skupiny	6
1.4 Vymedzenie kompetencií a práca s textom v ISCED3	7
1.5 Možnosti práce s textom v rámci prípravy na ÚFIČ MS zo SJL	9
2 Práca s textom na hodine SJL	12
2.1 Pracovné listy s umeleckým textom	12
2.2 Pracovné listy s neumeleckým textom	18
2.3 Pracovné listy s nesúvislým textom	23
Záver	26
Zoznam bibliografických zdrojov	27
Zoznam príloh	28

ZOZNAM TABULIEK

Tabuľka 1 Návrh aktivít na prácu s textom (1. - 4. ročník SŠ)	9
Tabuľka 2 Prehľad návštevnosti kúpalísk	23
Tabuľka 3 Prehľad nedostatkov v hypermarkete MONIKA v r. 1990 – 1997	24

ZOZNAM POUŽITÝCH SKRATIEK

CP = cieľové požiadavky

EČ = externá časť

ISCED 3 = International Standard Classification of Education (Medzinárodná štandardná klasifikácia vzdelávania) - vyššie sekundárne vzdelávanie

MS = maturitná skúška

NÚCEM = Národný ústav certifikovaných meraní

PFÍČ = písomná forma internej časti

SJL = slovenský jazyk a literatúra

ÚFIČ = ústna forma internej časti

ÚVOD

Práca s textom zameraná najmä na jeho porozumenie je jedným z predpokladov úspešnosti človeka v živote. Keď človek rozumie akémukoľvek súvislému aj nesúvislému textu, dokáže sa vyhnúť problémom, v ktorých by sa mohol ocitnúť (napr. podpísanie nevýhodnej zmluvy, nedodržanie zmluvných podmienok a pod.), vie sa oveľa uplatniť v osobnom i spoločenskom živote.

Predložená práca sa zaoberá nielen niektorými možnosťami práce s textom, ktoré sú vhodnou prípravou na ústnu formu internej časti maturitnej skúšky zo slovenského jazyka a literatúry, pretože v rámci nej má žiak zároveň preukázať aj schopnosť analyzovať, interpretovať a hodnotiť neznámy umelecký aj neumelecký text, ale aj mu porozumieť. V práci sú zahrnuté aj základné postupy tvorby vhodných úloh, ktoré môžu pomôcť učiteľovi pri tvorbe vhodných pracovných listov, s ktorými bude môcť žiak pracovať v rôznych ročníkoch.

Cieľovou skupinou, pre ktorú je OPS určená, sú pedagogickí zamestnanci – učitelia strednej školy – vo vzdelávacej oblasti Jazyk a komunikácia – vyučujúci predmet slovenský jazyk a literatúra najmä v maturitnom ročníku.

Jadrom práce sú však pracovné listy na precvičovanie práce s textom vychádzajúce z obsahového štandardu predmetu slovenský jazyk a literatúra v 1. - 4. ročníku strednej školy vo vzdelávacej oblasti Jazyk a komunikácia. V praxi som zistila, že je nedostatok pripravených materiálov, o ktoré sa môže učiteľ oprieť, preto som zhromaždila banku textov a k nim som v priebehu školského roka vytvárala vhodné úlohy.

Tematicky sú východiskové texty v pracovných listoch rôznorodé. Dominujú síce literárne texty z povinnej literatúry, ale sú použité aj iné literárne texty, úryvky z učebnicových textov iných predmetov, zaujímavé texty z internetu a nesúvislé texty vytvorené autorkou práce. Pri tvorbe takto zameraných pracovných listov sa od učiteľa nevyžadujú žiadne špecifické predpoklady. Stačí poznať cieľové požiadavky a obsahový štandard slovenského jazyka a literatúry, snaha pomôcť vlastným žiakom zvládnuť maturitnú skúšku a chuť hľadať také texty, aby zaujali aj žiakov, ktorí neradi čítajú. Touto činnosťou bude učiteľ nadobúdať a zároveň aj rozvíjať vlastný tvorivý potenciál v procese riešenia problému s nedostatkom vhodného metodického materiálu na prípravu žiaka na ÚFIČ.

Práca nemá ambície suplovať potrebnú metodickú pomoc zo strany zodpovedných inštitúcií, ale chce orientovať pozornosť učiteľa slovenského jazyka a literatúry na niektoré možnosti práce žiaka s textom, poskytnúť mu súbor vytvorených pracovných listov ako vhodnú pomôcku a zároveň ho inšpirovať pri tvorbe vlastných úloh, otázok či celých pracovných listov vhodných na prácu žiaka s textom. Reforma školstva vstúpila do štvrtého roka a učiteľ nemôže očakávať, že sa všetky parciálne problémy vyriešia v krátkom čase.

1 ÚSTNA FORMA INTERNEJ ČASTI MATURITNEJ SKÚŠKY ZO SJL

1.1 Kontext a rámec

Typ školy: stredná škola, vyšší stupeň sekundárneho vzdelávania

Východiská: k zvládnutiu tejto OPS nepotrebuje pedagóg ani žiak žiadne výnimočné schopnosti. Učiteľovi sa odporúča absolvovať aktualizačné vzdelávanie súvisiace s čítaním s porozumením.

1.2 Hlavný cieľ a čiastkové ciele OPS

Hlavný cieľ: pomôcť učiteľovi pri príprave žiaka na ÚFIČ zo SJL

Čiastkové ciele: poskytnúť cieľovej skupine učiteľov „návod“, ako možno spracovať rôzne texty do podoby pracovného listu zameraného na prácu s textom

byť pomôckou pri príprave učiteľa v rámci aktualizačného vzdelávania zameraného na prácu s textom

1.3 Špecifikácie cieľovej skupiny

OPS je určená pre:

Kategória pedagogických zamestnancov: učiteľ

Podkategória: učiteľ - vyššie sekundárne vzdelávanie (stredná škola)

Vzdelávacia oblasť: Jazyk a komunikácia

Škola, ročník: stredná, štvrtý

Vyučovaci predmet: slovenský jazyk a literatúra

Oblasť: ústna forma internej časti maturitnej skúšky

Maturitná skúška je vyvrcholením štúdia pre každého žiaka strednej školy bez ohľadu na jej typ. Jediným predmetom, ktorý podľa platnej legislatívy v rámci maturitných skúšok povinne absolvujú všetci žiaci škôl s vyučovacím jazykom slovenským, je slovenský jazyk a literatúra. (Druhým povinným predmetom je cudzí jazyk, ale ten môže byť rôzny - pozn. autorky.)

V prípade maturitnej skúšky zo SJL ide v podstate o tri zložky, ktoré sa samostatne hodnotia:

a) externá časť (EČ) – je to celoštátne jednotný test, ktorý zabezpečuje v spolupráci so školami Národný ústav certifikovaných meraní (NÚCEM);

b) písomná forma internej časti (PFIČ) – ide o písomnú slohovú prácu, ktorú tiež garantuje NÚCEM;

c) ústna forma internej časti (ÚFIČ) – predstavuje ústnu skúšku, ktorej zabezpečenie je v kompetencii školy pri súčasnom rešpektovaní platných právnych predpisov:

„Predmetom internej časti maturitnej skúšky sa môžu stať všetky pojmy zahrnuté do obsahového štandardu. Toto rozhodnutie je plne v kompetencii školy. (DVOŘÁK, K. et al., 2011, s. 2)

Vzhľadom na to, že ÚFIČ je záležitosťou samotnej školy a školská reforma je zatiaľ iba na začiatku, potrebuje učiteľ metodickú pomoc nielen pri tvorbe maturitných zadaní, ale aj v rámci prípravy žiaka na túto časť maturitnej skúšky zo SJL. Osobitne sa to týka uplatnenia vedomostí z jazykovej, slohovej a literárnej zložky pri práci s konkrétnym textom.

V prvom rade je potrebné poznať, čo uvádza v tejto súvislosti platná legislatíva:

„Každé zadanie obsahuje dve úlohy a východiskový literárny text. Jedna z úloh musí obsahovať učivo zo slovenského jazyka. Ak by literárny text neobsahoval vhodné podnety pre úlohu z jazyka, môže byť k tejto úlohe pripojený ešte špecifický text.

Charakteristika úloh maturitných zadaní

Úloha č. 1 – Úloha je zameraná na reprodukciu vedomostí z literárnej histórie a teórie literatúry (prevláda forma monológu) a na následnú schopnosť uplatniť tieto vedomosti pri interpretácii textu literárnej ukážky (prevláda forma dialógu s členmi predmetovej maturitnej komisie). Úloha môže mať tieto varianty:

a) variant – ak je úloha zameraná historicky, jej obsahom je priblíženie literárno-umeleckého obdobia a prehľad o najvýznamnejších autoroch (2 až 3) s ideovou, tematickou a umeleckou charakteristikou ich najdôležitejších diel a následná analýza a hodnotenie textu na základe argumentácie (dokazovanie vlastných tvrdení prvkami z textu),

b) variant – ak je úloha zameraná tematicky, jej obsahom je priblíženie odlišného stvárnenia príslušnej témy v rôznych dielach a následná analýza a hodnotenie textu na základe argumentácie (dokazovanie vlastných tvrdení prvkami z textu),

c) variant – ak je úloha zameraná na problematiku žánrovej formy, jej obsahom je definovanie žánrovej formy, náčrt jej historického vývinu, resp. prehľad modifikácií žánru u rôznych autorov a následná analýza a hodnotenie textu na základe argumentácie (dokazovanie vlastných tvrdení prvkami z textu).

Úloha č. 2 – Úloha je zameraná tak, aby žiak pri odpovedi prejavil svoju pripravenosť demonštrovať znalosť teoretického systému slovenského jazyka určenú základnými pedagogickými dokumentmi a svoju schopnosť uplatniť tieto vedomosti pri vysvetľovaní konkrétnych jazykových javov, ktoré sa vyskytli v texte literárnej ukážky (prevláda forma dialógu s členmi predmetovej maturitnej komisie).“ (Vyhláška č. 318/2008, 2008, s. 2547)

V platnej vyhláške je explicitne uvedené, že maturitná skúška nemá byť len prezentáciou teoretických poznatkov, ale zároveň aj potvrdením schopnosti ich aplikácie pri interpretácii a hodnotení textu.

1.4 Vymedzenie kompetencií a práca s textom v ISCED 3

Kým vyhláška rámcovo vymedzuje štruktúru zadaní na ÚFIČ, učiteľ sa potrebuje oprieť o ďalšie dokumenty, v ktorých sa presnejšie špecifikuje, čo má žiak zvládnuť v súvislosti s textom. Jedným z nich je Štátny vzdelávací program pre gymnáziá v Slovenskej republike ISCED 3A – Vyššie sekundárne vzdelávanie:

„Najväčší akcent sa kladie na vlastnú tvorbu jazykových prejavov, prácu s informáciami, čitateľskú gramotnosť, schopnosť argumentovať a pod.“ (ISCED 3, 2008, s.12)

Keďže pri práci s textom ide predovšetkým o kultivovanie žiakových zručností, učiteľ by mal vychádzať aj z poznania, ktoré zručnosti zdôrazňujú platné dokumenty. Najvhodnejšie je vychádzať z Cieľových požiadaviek (CP) pre gymnáziá a stredné odborné školy (slovenský jazyk a literatúra - časť: slovenský jazyk):

„Poznávacie kompetencie a rečové zručnosti

Pamäťové, klasifikačné a aplikačné zručnosti

1. Zapamätať si potrebné fakty a definície a vedieť demonštrovať ich znalosť.
2. Vysvetliť podstatu osvojených javov a vzťahov medzi nimi.
3. Usporiadať známe javy do tried a systémov.
4. Aplikovať jazykovedné vedomosti na vecné a umelecké texty.
5. Pri písomnom prejave aplikovať pravopisnú normu.

Analytické a syntetické zručnosti

1. Uskutočniť jazykovú analýzu textu.
2. Odlíšiť medzi sebou umelecký a vecný text.
3. Odlíšiť medzi sebou texty z hľadiska jazykového štýlu, slohových postupov a žánrov.

Rečové zručnosti – čítanie s porozumením

1. Identifikovať informácie uvedené v texte explicitne.
2. Dedukovať z textu a vyvodiť informácie, ktoré v texte nie sú uvedené priamo, implicitne, ale z neho vyplývajú, teda porozumenie vyžaduje uvažovanie, analýzu, porovnávanie, vyvodzovanie, jednoduchú aplikáciu pričom táto schopnosť súvisí so subjektívnym charakterom porozumenia.
3. Interpretovať text a integrovať informácie z neho s predchádzajúcimi poznatkami a skúsenosťami.
4. Hodnotiť text z hľadiska obsahu.
5. Hodnotiť text z hľadiska formy, jazykových prostriedkov, útvaru/žánru, štýlu a pod.“ (DVOŘÁK, K. et al., 2011, s. 3)

Potrebné základné zručnosti pri práci s literárnym textom uvádzajú CP pre gymnáziá a stredné odborné školy (slovenský jazyk a literatúra - časť: literatúra):

„Poznávacie a čitateľské kompetencie

Pamäťové, klasifikačné a aplikačné zručnosti

- 1) Zapamätať si potrebné fakty (mená autorov, názvy diel, literárnovedná terminológia a definície) a vedieť demonštrovať ich znalosť.
- 2) Vysvetliť podstatu literárnych javov (jazykových prostriedkov, tematických motívov, kompozičných prostriedkov a pod.) a vzťahov medzi nimi.
- 3) Usporiadať známe javy do tried a systémov.
- 4) Aplikovať vedomosti z teórie a dejín literatúry na štandardizované literárne texty.
- 5) Aplikovať vedomosti z teórie a dejín na neštandardizované literárne texty.
- 6) Aplikovať literárnovedné vedomosti na štruktúrne odlišne literárne texty (špecifický transfer).

Analytické a interpretačné zručnosti

- 1) Odlíšiť medzi sebou epické, lyrické a dramatické texty.
- 2) Odlíšiť intencionálny (programový) lyrický text od pocitového (impresívneho).
- 3) Extrahovať a lineárne reprodukovať dejovú líniu štandardizovaného epického diela.
- 4) Odlíšiť dejový a významový plán štandardizovaného literárneho diela.
- 5) Chápať štandardizované literárne dielo ako štylizovanú autorskú výpoveď o svete.
- 6) Analyzovať štandardizované literárne dielo po štylisticko-lexikálnej a kompozičnej stránke a určiť funkciu jednotlivých prostriedkov v dejovom a významovom pláne diela.“ (DVOŘÁK, K. et al., 2011, s. 3)

Podľa výkonového štandardu pre stredné školy je súčasťou komunikačných jazykových kompetencií aj čítanie s porozumením, preto sa v pracovných listoch treba vždy orientovať aj na túto zložku práce s textom. Od žiaka sa v rámci práce s textom očakáva:

- „– vedieť čítať umelecký a vecný text s porozumením,
- vedieť rozlíšiť a charakterizovať umelecký a vecný text z obsahovej i formálnej stránky,
- vedieť v texte analyzovať využité výrazové prostriedky, napr. terminológiu, synonymá, kompozíciu ap., z hľadiska autorovho zámeru a funkcie textu,
- dokázať identifikovať kľúčové slová textu,
- vedieť rozlíšiť v texte hlavné myšlienky od vedľajších, podstatné informácie od nepodstatných,
- dokázať sformulovať hlavnú myšlienku textu,
- dokázať spracovať text – vytvoriť z neho konšpekt, osnovu z prečítaného textu, tézy,
- dokázať posúdiť informačné zdroje, na základe ktorých bol text vytvorený,
- dokázať zhodnotiť text z hľadiska jazykovej kultúry,
- dokázať posúdiť subjektívnu využiteľnosť vecného textu,
- na základe svojich poznámok vedieť vyjadriť svoj estetický a emocionálny zážitok z prečítaného umeleckého textu,
- dokázať efektívne využiť zdroje informácií pri práci s vlastným i cudzím textom,
- ovládať základy kritického čítania, t. j. vedieť vnímať problémy nastolené textom a identifikovať chyby a protirečenia, ktoré sa v texte nachádzajú.“ (ŠVP - ISCED 3, 2008, s 8).

1.5 Možnosti práce s textom v rámci prípravy na ÚFIČ MS zo SJL

Dôležitosť práce s textom v rámci prípravy žiaka potvrdzuje aj odborná verejnosť. Podľa D. Sitnej „sama kvalitná literatúra nestačí, dôležitou zručnosťou žiakov je totiž schopnosť so študijným textom a s učebnicami efektívne pracovať a to sa musia v škole naučiť.“ (Sitná, 2009, s. 134) Zároveň vidí súvislosť medzi porozumením textu zo strany žiaka a prevzatím osobnej zodpovednosti za svoje študijné výsledky.

Z platnej legislatívy jednoznačne vyplýva, že ÚFIČ MS zo SJL sa popri preukázaní žiakovej znalosti teoretického systému slovenského jazyka a literatúry má orientovať na „schopnosť uplatniť tieto vedomosti pri vysvetľovaní konkrétnych jazykových javov, ktoré sa vyskytli v texte literárnej ukážky“. (Vyhláška č. 318/2008, 2008, s. 2547)

Je zrejmé, že existuje viacero možností, ako môže učiteľ pripraviť žiaka na túto časť ústnej formy. Je zrejmé, že príprava musí byť súčasťou štvorročného štúdia, nielen záležitosťou posledného ročníka. Na túto požiadavku by mal učiteľ myslieť v každom ročníku edukácie.

V súvislosti s prácou s textom odporúčam v jednotlivých ročníkoch štvorročného štúdia tieto aktivity, ktoré priebežne využívam:

Tabuľka 1 Návrh aktivít na prácu s textom (1. - 4. ročník SŠ)

Ročník	Aktivity
prvý	Tvorba odpovedí na otázky k textu, pracovné listy (umelecký text)
druhý	Cloze test, pracovné listy (neumelecký text)
tretí	Tvorba otázok k textu (literárny text), pracovné listy (nesúvislý text)
štvrtý	Tvorba otázok k textu (neumelecký text), pracovné listy (všetky druhy textov)

Zdroj: vlastný návrh

Tvorba odpovedí na otázky k textu – s touto aktivitou sa už žiaci stretávajú aj v základnej škole, preto je vhodné, aby prvý ročník využili najmä na upevnenie tejto zručnosti. Je možné

striedať skupinovú formu s prácou vo dvojiciach resp. individuálnu prácu. Otázky môže vytvárať učiteľ alebo využiť vhodné cvičenia v platných učebniciach a cvičebniciach.

Cloze test – ide o test zisťujúci porozumenie akéhokoľvek súvislého textu. Podľa P. Gavoru a H. Šrajerovej je známy už takmer šesťdesiat rokov, ale u nás sa málo využíva. Vytvoriť cloze-test nie je náročné vytvoriť: „*ide o súvislý text, v ktorom sú niektoré slová vynechané. Úlohou žiaka je chýbajúce slová doplniť tak, že do medzier po chýbajúcich slovách vpiše správny výraz.*“ (Gavora – Šrajerová, 2009, s 193)

Pri cloze-teste veľmi ľahko možno zistiť, či žiak pochopil správne kontext a významy slov použitých v texte. Odporúčam dodržať tieto pravidlá (Gavora – Šrajerová, 2009, s 193 - 194):

1) vynechať každé piate až šieste slovo

2) vynechané miesto označiť rovnako (bez ohľadu na to, či treba doplniť jedno- alebo viacslabičné slovo), napr.:

A každý, _____ mu stojí v ceste, je _____ nepriateľom. Všade hádky, konflikty. Človek sa _____ ohrozený a neuvedomuje si, že _____ si vyrába sám. (Zdroj: Zamyslenie na každý deň, www.rozhlas.sk, 12. 01. 2011, 05:20)

3) prvé tri – štyri (odporúčam najviac šesť) vety textu treba nechať celé, aby žiak mohol vnímať jeho kontext:

Ako chceš byť šťastný, keď všetko očakávaš od druhých? Keď za všetko, čo sa ti v živote nepodarí, viniš ostatných? Život je dávanie a branie. Človek sa však naučil iba brať.

BER, PROFITUJ. Žiadaj, nedaj sa a protestuj! A človek _____ a profituje. A každý, _____ mu stojí v ceste, je _____ nepriateľom. Všade hádky, konflikty. Človek sa _____ ohrozený a neuvedomuje si, že _____ si vyrába sám.

Šťastie je vlastne iba _____ pre pokoj, priateľstvo, radosť. _____ ti však do lona. Musíš _____ lenivosť, uchopiť veci do _____ rúk. (Zdroj: Zamyslenie na každý deň, www.rozhlas.sk, 12. 01. 2011, 05:20)

Tvorba otázok k textu – už v 2. ročníku môžeme poveriť tvorbou otázok k textu. Vhodné je začať kratšími textami (3 – 5 riadkov, resp. 4 – 6 viet) a:

a) ponúknuť žiakom konkrétnu odpoveď z textu a oni tvoria vhodné otázky

„Za dvorom otváral sa ďaleký výhľad do poľa snehom zaneseného a končil sa na samom okraji horizontu reťazou hôr, ktorých tmavá zeleň, pokrytá čerstvým snehom, bola ani čo by ju cukrom posypal. Alejí nevidno žiadnych, ani nových, ani starých. Možno preto zdá sa dvor a okolie Ondrejovi takým pustým a smutným. Takzvané hospodárske stavy svedčili o úpadku; slabé strechy uhýbali sa pod ťarchou čerstvého snehu.“ (Zdroj: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/185/Kukucin_Ked-bacik-z-Chocholova-umrie/1)

Úloha č. 1: Pozorne si prečítajte text a utvorte k textu otázku, na ktorú znie odpoveď: pole, hory.

Otázka:.....

Odpoveď: pole, hory

Úloha č. 2: Pozorne si prečítajte text a utvorte k textu otázku, na ktorú znie odpoveď: ani čo by ju cukrom posypal.

Otázka:.....

Odpoveď: ani čo by ju cukrom posypal.

b) dať žiakom presné inštrukcie, aké otázky majú vytvoriť:

„Za dvorom otváral sa ďaleký výhľad do poľa snehom zaneseného a končil sa na samom okraji horizontu reťazou hôr, ktorých tmavá zeleň, pokrytá čerstvým snehom, bola ani čo by ju cukrom posypal. Alejí nevidno žiadnych, ani nových, ani starých. Možno preto zdá sa dvor a okolie Ondrejovi takým pustým a smutným. Takzvané hospodárske stavy svedčili o úpadku; slabé strechy uhýbali sa pod ťarchou čerstvého snehu.“ (Zdroj: KUKUČÍN, M. Keď báčik z Chochoľova umrie. *Zlatý fond*. [online]. 16. 05. 2012, [cit. 2012-05-16]. Dostupný z www: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/185/Kukucin_Ked-bacik-z-Chocholova-umrie/1)

Úloha č. 1: Pozorne si prečítajte text a utvorte k textu jednu otázku podľa inštrukcie:

1. skupina: Čo vyplýva z ukážky? (vytvorte 4 možnosti, z ktorých je iba jedna pravdivá)
2. skupina: Utvorte otázku z oblasti štylistiky a vytvorte 4 možnosti, z ktorých je iba jedna pravdivá.
3. skupina: Utvorte otázku z oblasti fonetiky tak, aby odpoveďou boli najviac 2 slová.
4. skupina: Utvorte otázku z oblasti literárnej teórie fonetiky tak, aby odpoveďou bolo iba 1 slovo.

Pracovné listy – sú vhodné na prípravu žiaka v oblasti práce s textom. Zatiaľ existuje len niekoľko titulov z odbornej literatúry, o ktorú by sa učiteľ slovenského jazyka a literatúry mohol oprieť. Ponúkajú síce metodický postup a dobré rady, ako vytvárať vhodné úlohy napr. na čítanie s porozumením, ale nie sú dostupné vhodné súbory pripravených pracovných listov, z ktorých by si učiteľ mohol vybrať.

V tejto súvislosti učitelia využívajú aj zverejnené maturitné testy na stránke NÚCEM. Tie sú však viac orientované na EČ MS. ÚFIČ si vyžaduje zo strany žiaka aj vyjadrenie názoru, logickú a vhodnú argumentáciu, preto odporúčam učiteľom vytvárať aj vlastné pracovné listy zamerané na ÚFIČ. Vhodné je vytvárať 8 – 10 otázok k textu, aby žiaci mali v rámci vyučovacej hodiny dost' času (cca 10 – 15 min.) vypracovať celý pracovný list.

Obsahom pracovných listov využívaných v rámci prípravy na ÚFIČ by mali byť úlohy zamerané na:

- a) čítanie s porozumením,
- b) overovanie zvládnutia obsahového štandardu a aplikácie poznatkov na konkrétnych textoch,
- c) interpretáciu a hodnotenie obsahovej, významovej a štylistickej úrovne textu.

Vzhľadom na to, že učiteľ je zaťažovaný popri priamej pedagogickej činnosti aj inými povinnosťami, bolo by vhodné, aby si postupne vytváral vlastné súbory pracovných listov zamerané na prácu s textom, aby poznal internetové stránky, ktoré mu môžu pomôcť (napr. virtualnakniznica.sk, www.digitalnakniznica.sk a pod.)

Vhodné je aj spolupracovať v tejto aktivite s členmi predmetovej komisie alebo s učiteľmi z iných škôl, pretože takto možno získať v kratšom čase veľkú sadu pracovných listov oveľa efektívnejšie.

Pri výbere textov odporúčam postupovať od kratších textov (5 – 10 riadkov) k dlhším (do 30 riadkov). Dôležité je pri výbere posúdiť text aj z hľadiska jeho atraktivity pre stredoškolača a tematického zamerania. Väčšina textov by mala byť umelecká, ale potrebné je priebežne pracovať aj s nesúvislými textami.

Pri tvorbe úloh a otázok zameraných na čítanie s porozumením je výbornou pomocou absolvovanie aktualizácie vzdelávania obsahovo zameraného na čitateľskú gramotnosť, na čítanie s porozumením, pretože ide o problematiku zložku v edukácii aj podľa zistení viacerých medzinárodných meraní (napr. PISA, PIRLS a pod.)

2 PRÁCA S TEXTOM NA HODINE SJL

Táto kapitola obsahuje súbor pracovných listov, v ktorých sú zastúpené v rôznom pomere úlohy zamerané na čítanie s porozumením, aplikáciu poznatkov v texte a interpretáciu, resp. hodnotenie textu.

Štruktúra všetkých pracovných listov je jednotná:

- a) k textu je vytvorených osem otázok resp. úloh
- b) pri otázkach s výberom odpovede sú ponúknuté štyri alternatívne odpovede (v ukážke 15 je päť odpovedí), pričom práve jedna je správna
- c) časť úloh a otázok je zameraných na čítanie s porozumením
- d) časť úloh sa orientuje na overenie zvládnutia pojmov zo obsahového štandardu resp. cieľových požiadaviek a ich aplikácie v texte, na analýzu, interpretáciu a hodnotenie textu
- e) texty v pracovných listoch sú umelecké, neumelecké, súvislé a nesúvislé.

Odporúčam v tematickom výchovno-vzdelávacom pláne vyčleniť samostatné hodiny práce s textom, aby bol dostatočný priestor na analýzu nedostatkov, chybných odpovedí a na vyjadrenie vlastných interpretačných a hodnotiacich názorov žiakov.

2.1 Pracovné listy s umeleckým textom

Ukážka 1 Božena Slančíková – Timrava: Ďapákovci

U Ďapákov národa je veľa. Štyria bratia so ženami a deťmi, piaty, najmladší Mišo, ešte mládencom. Dievka jedna, Anča, tridsaťročná – nevydatá. Nevydala sa – je mrzáčkou. Lámka jej telo pokazila ešte za malička. Nechodí, len na dlaniach a kolenách čo sa vláči po chyži. Po driek je pekná; tvár má krásnu dosiaľ, ale nohy si vystrieť nemôže...

Veľa je ľudí u Ďapákovcov... Keď sa všetci zídu, temer nestačia lavice. A keď obsadnú stôl na obed, čo len po sedem ráz začrú do misy s lyžicami, už sa i vyprázdni... Ľudu dost', ale to je chyba, že nielo hlavy v dome. Ešte kým stará gazdiná, ich mať, žila, bolo ako-tak. Ale ako ona v pominulú zimu uložila ustaté kosti do hrobu, jej pozostalí sú ako ovce bez pastiera. Otec umrel dávno – nielo, kto by viedol veľkú čľaď. Chlapi síce znášajú, oni pristali, aby gazdom bol najstarší brat Paľo, ako sa i patrí; ale ženy sa uzhdnúť nemôžu. Najstaršia nevesta Iľa, od Jablonckov braná, myslí, že jej náleží veslo, i drží ho v ruke, no z ostatných

ani jedna nie je spokojná s tým, a najnespokojnejšia mrzáčka Anča peknej tváre. (Zdroj: Timrava, B. S., 1975, 40 s.)

Otázky k textu:

- Z textu vyplýva, že:
 - Paľo Ľapák a Anča sú manželia
 - Anča je najstaršia z Ľapákovcov
 - matka Ľapákovcov sa vydala za Jabloncka a odišla
 - na čele rodiny by mal byť najstarší zo synov
- Z textu nevyplýva, že:
 - Ľapákovská rodina má viac ako desať členov
 - s Iľou najviac nesúhlasí Anča
 - Anča nechodí, len po štyroch sa posúva
 - po smrti otca sa nemal kto postarať o ovce
- Určte vzor substantíva Paľo:
 - chlap
 - hrdina
 - dub
 - mesto
- Určte podmet vo vete: „Lámka jej telo pokazila ešte za malička.“
 - telo
 - jej
 - lámka
 - podmet je nevyjadrený
- Určte jazykový štýl a slohový útvar ukážky.
- Napiš 1 synonymum a 1 antonymum k slovu „pominulú“.
- Rozdeľte slová na slabiky: mrzáčka, vystrieť, krásnu, pastiera.
- Uveďte, čo znamená veta „Ľudu dosť, ale to je chyba, že nieta hlavy v dome.“:
 - všetci Ľapákovci sa po maminom odchode pominuli na rozume
 - nikto z rodiny Ľapákovcov nemá vzdelanie
 - u Ľapákovcov nikto neriadi chod rodiny
 - Ľapákovci nemajú kde hlavu zložiť, lebo prišli o dom

Ukážka 2 Sofokles: Antigona

Kreon: A prečo uctievaš tak bezbožne len jedného?

Antigona: Ten druhý brat by nesúhlasil s tým, čo vravíš.

Kreon: Akože by nie. Keď si ho nechceš ceniť viac než toho bezbožníka.

Antigona: Nebol predsa otrokom! Bol jeho bratom!

Kreon: Ale plienil túto zem! Tvoj druhý brat ju bránil!

Antigona: **Nieto medzi nimi rozdielu pred tvárou smrti.**

Kreon: Vždy je rozdiel medzi zlým a dobrým!

Antigona: Ale ja som prišla na svet milovať, nie nenávidieť!

Kreon: Ak chceš milovať – tak miluj v podsvetí!

No nado mnou kým žijem žena vládnuť nebude!

(Zdroj: *JazSlo200602*. [online]. 16.05. 2012, [cit. 2012-05-16]. Dostupný z [www:http://www.mcpo.edu.sk/downloads/Publikacie/Jazyky/JazSlo_200602.pdf](http://www.mcpo.edu.sk/downloads/Publikacie/Jazyky/JazSlo_200602.pdf))

Otázky k textu:

- Čo nevyplýva z ukážky?
 - Kreon označil jedného z Antigoniných bratov za bezbožníka
 - Kreon nechcel, aby mu vládla žena
 - Kreon prišiel na tento svet milovať, nie nenávidieť
 - odpovede a – c vyplývajú z textu
- Čo vyplýva z ukážky?

- a) Antigona pred Kreonom obhajuje svoje sestry
 - b) Jeden Antigonin brat plienil krajinu, druhý ju bránil
 - c) Kreon nevidí rozdiel medzi zlým a dobrým
 - d) Antigona sa stala vládkyňou
3. Napíšte 1 synonymum k slovu „bezbožník“.
 4. V poslednej vete chýbajú čiarky, doplňte ich.
 5. Vo vyznačenej vete podčiarknite všetky tvrdé spoluhlásky.
 6. K poslednej replike doplňte vhodnú scénickú poznámku.
 7. Určte melódiu podčiarknutých viet (dodržte ich poradie):
 - a) stúpavá, stúpavá
 - b) klesavá, klesavá
 - c) stúpavá, klesavá
 - d) klesavá, stúpavá
 8. Určte slovný druh prvého slova v podčiarknutých vetách.

Ukážka 3 Martin Kukučín: Dom v stráni

Ona sa zapýrila v rozpakoch. Nemohla sa vyzradiť, že sa celú noc trápila.

„Bolela ma hlava,“ vyhovorila sa i Katica.

„Blíži sa južina, i mňa hlava bolí trochu. I mních počal dvíhať kuklu. Zato som sa ponáhľala s bielizňou: nech sa obriadi, kým sa nepočnú dažde. U nás keď raz príde dážď, nemá konca kraja...“

Katici sa vidí, že táto žena nemyslí o počasí, bárs o ňom zaujate hovorí, ale skôr že myslí o niečom cele druhom. A tu sa jej zdá, akoby bola na vine, akoby sa bola v čomsi previnila... Je srdečná, vlúdna, milá - no je strašne vznešená. Ona jej nebude nikdy hodna, nikdy rovná... A jej veľkosť zase ju pritísila, ako prvej pritísli ju veľké rozmery dvora a domu...

A pani si myslí: „Zvláštna náhoda – i on sa žaluje, že ho bolela hlava...“ Niko vyšiel na terasu, myseľ zaujatá robotou. Obečka si ho podmanila úplne – chvíľami mu vyženie z hlavy i myšlienku na Katicu. No keď ju zazrel, takto znevrady, neočakávane, lebo mu Mande nepovedala, kto ho na terase čaká – tu sa mu tvár premenila razom. Výraz šťastia, radosti, uveličenia rozšíril sa na nej.

Nie, nebol by sa nazdal! A to ešte obe spolu v jednej robote, v dorozumení a harmónii.
(Zdroj: KUKUČÍN, M.. Dom v stráni. *Zlatý fond*. [online]. 17. 05. 2012, [cit. 2012-05-17]. Dostupný z www: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/22/Kukucin_Dom-v-strani/1)

Otázky k textu:

1. Čo nevyplýva z textu?
 - A: Katica sa vyhovárala, že ju bolí zub.
 - B: Niko bol príliš zaujatý obečkou.
 - C: Katica nikdy nebude rovná druhej žene.
 - D: Nikovi sa nečakane zmenil výraz na tvári.
2. Čo znamená veta „Ona jej nebude nikdy hodna, nikdy rovná...“?
3. Čo vyplýva z textu?
 - A: Niko vyšiel do záhrady, myseľ mal zaujatú robotou.
 - B: Pri obečke myslel len na Katicu.
 - C: Obidve ženy pracovali spolu.
 - D: Katici v daždi zmokla bielizeň.
4. Nahraďte slovo harmónia domácim (slovenským) ekvivalentom.

5. Podčiarknuté súvetie tvoria:

- a) 4 hlavné vety
- b) 3 hlavné vety a 1 vedľajšia veta
- c) 2 hlavné vety a 2 vedľajšie vety
- d) 1 hlavná veta a 3 vedľajšie vety

6. Vyhl'adajte v texte dve slová so slabikotvornou spoluhláskou.

7. Určte typ rozprávača v danom úryvku. Svoj výber doložte jedným argumentom z textu.

8. Pokúste sa na základe deja určiť, v ktorom ročnom období sa odohráva. Vysvetlite svoj názor.

Ukážka 2 Jana KIRSCHNEROVÁ Líška

Prosím ťa skroť si ma tak si ma získaj
pozrela na neho z trávy tá líška.
_____ nevedel, čo vlastne chcela,
veď bola plachá tak, že sa až chvela.

R: Veď skroť znamená vytvoriť si puto,
keď jeden odíde, druhému je ľúto.

Ty nie si _____, ja nie som líška,
a predsa môžeme dotknúť sa zblízka.

Prosím ťa, skroť si ma a pôjdem sama
na tvoju planétu B – 612.

(Zdroj: KIRSCHNEROVÁ, J. *Líška*. [online]. 17. 05. 2012, [cit. 2012-05-17]. Dostupný z:<http://www.textydovrecka.sk>)

Otázky k textu:

1. Nájdite v ukážke 3 rôzne umelecké prostriedky.
2. Určte v ukážke lyrický subjekt a nájdite 1. slovo, ktorým sa dá identifikovať.
3. Charakterizujte literárnu formu, literárny druh a jazykový štýl ukážky.
4. Ukážka nadväzuje ideovo na dielo významného francúzskeho spisovateľa. Názov diela (dvojslovný) doplňte na prázdne miesta, uveďte meno jeho autora.
5. Utvorte z podčiarknutých slov v ukážke skrátenú formu.
6. Nájdite v ukážke aspoň 3 indicie, ktoré odkazujú na známe literárne dielo.
7. Doplňte do prvej vety čiarky. Svoje riešenie zdôvodnite.
8. Určte vid prvých dvoch slovies v prvom verši ukážky:
a) dokonavý, dokonavý b) nedokonavý, nedokonavý
c) dokonavý, nedokonavý d) nedokonavý, dokonavý

Ukážka 5 Dobroslav Chrobák: Drak sa vracia

Ešte pred západom slnca dostali sa cez Závory do Tichej. Je tu trochu útulnejšie ako v Smrečinách. Široká, úložná poľana je z oboch strán okrúžená nerušenou stojacou horou, prostriedkom preteká potok a pod dvoma svrčinami na dolnom konci vidno zrubenú kolibu s riadnou šindľovou strechou. Drak dvakrát zahvízda, psy sa obzrú, a keď vidia, že gazda zastal, predbehnú čriedu, zakrúžia pred ňou a zastavia ju. Drak prejde poľanou nakriž, vráti sa, sotí klobúk do tyla, poškrabe sa na čele.

Tráva nie je najhoršia. Volom by nezaškodilo pár dní sa na nej popásť, potrebovali by nabrat' síl. Cez Pyšné bude trochu strmsšie. Tomanová je už v Poľsku.

Šimon ho počúva a vidí, že má pravdu. No do týždňa sa majú vrátiť. Chce **mu** to pripomenúť, ale zháči sa zavčasu. Nemyslí, že jemu patrí rozhodovať o tejto veci. Tak či onak, do rána odtiaľto sa nepohnú, statok potrebuje oddych.(Zdroj: CHROBÁK, D. Drak sa vracia. *Zlatý fond*. [online]. 17. 05. 2012, [cit. 2012-05-17]. Dostupný z www: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/154/Chrobak_Drak_sa_vracia/1)

Otázky k textu:

1. Čo vyplýva z textu?
 - a) Šimon a Drak sa majú do dvoch dní vrátiť.
 - b) Šimon závidí Drakovi, že má pravdu.
 - c) muži sa hneď po zotmení vracajú s dobytkom do dediny.
 - d) odpovede a – c vyplývajú z textu
2. Čo z textu nevyplýva?
 - a) Drak má na hlave klobúk.
 - b) Pred svitaním sa dostali cez Závory do Tichej.
 - c) Tráva je vhodná, aby sa na nej dobytok pásol.
 - d) Čriedu volov strážia aj dva psy.
3. Vyhľadajte v prvom odseku textu dve slová so slabikotvornou spoluhláskou.
4. V poslednom odseku je zvýraznené slovo. Určte, ku ktorej postave sa vzťahuje.
5. Uveďte, ktoré slovo vystihuje vzťah Draka a Šimona v úryvku:
 - a) strach
 - b) priateľstvo
 - c) rešpekt
 - d) bratia
6. V texte sa nachádza slovné spojenie *sotí klobúk do tyla*. Uveďte, kam dal Drak svoj klobúk:
 - a) do čela
 - b) dozadu
 - c) do tašky
 - d) nabok
7. Utvorte od slova Poľsko pomenovanie obyvateľky (podstatné meno).
8. Vysvetlite význam slova svrčina, ktoré sa vyskytuje v texte. V ktorom slovníku nájdete jeho význam?

Ukážka 6: Milan Rúfus: Políčka v horách (zbierka Zvony)

Sedliačik z detstva,
smršťou spočítaný,
čo ostalo z nás?
Povedz, čo sa stalo.
Ostalo málo a ešte menej.
Málo: tieň, vývrat, prsteň zlomený.

A tu sa ešte uchoval.
Tu, pohodený v kamení.
Tu, že je treba príliš veľa potu.
A ešte príliš vernosti deravej biede.
Nič pre zákazníka.
Len pre chlapa, čo tichý ako lišaj
i z kameňa vie utĺcť štipku múky.
A stačí mu.

Posledný pokorí sa
ten, ktorý pozná cenu pokory

i deravý groš chvály. (Zdroj: Rúfus, 1968, 80 s.)

Otázky k textu:

1. Uveďte, ktorú hodnotu z miznúceho sveta jednoduchých ľudí sa pokúša Rúfus sprostredkovať dnešnému človeku.
2. Vyhľadajte v texte 1 genitívnu metaforu.
3. Vyhľadajte v texte vymedzovacie zámeno a vytvorte k nemu antonymum.
4. Vypíšte z posledného verša prvej strofy písmeno/ písmená, ktoré sa spodobujú.
5. Utvorte z podčiarknutých podstatných mien prídavné mená.
6. Uveďte gramatickú chybu vo zvýraznenej vete a opravte ju.
7. Okrem metafory Rúfus využíval aj iné umelecké prostriedky. Nájdite v texte 2 z nich a pomenujte ich.
8. Rozdeľte slová na slabiky: ostalo, posledný, prsteň, detstva.

Ukážka 7 Victor Hugo: Chrám Matky Božej v Paríži

Čas plynul. Quasimodo bol už na pranieri najmenej pol druhu hodiny, mučený, týraný, neprestajne vysmievaný a takmer kameňovaný.

...

Po niekoľkých minútach prešiel Quasimodo zúfalým pohľadom po dave a ešte srdcervúcejším hlasom zvolal znova: „Piť!“

Všetci sa rozsmiali.

„Napi sa tohoto!“ vykrikol Robin Vyrážka a hodil mu do tváre špongiu namočenú v stoke.

„Na, tu máš, ty hnusný hrbatý hlucháň, som *tvoj_m* dlžníkom.“

Akási žena mu hodila kameň do hlavy: „To ťa odnaučí zobúdzat' nás v noci *tvoj_m* prekliatym zvonením.“ (Zdroj: *JazSlo200602*. [online]. 16. 05. 2012, [cit. 2012-05-16]. Dostupný z [www: http://www.mcpo.edu.sk/downloads/Publikacie/Jazyky/JazSlo_200602.pdf](http://www.mcpo.edu.sk/downloads/Publikacie/Jazyky/JazSlo_200602.pdf))

Otázky k textu:

1. Uveďte typ rozprávača v ukážke.
2. Vysvetlite význam slov z ukážky: srdcervúcejším, v stoke, na pranieri.
3. Uveďte v minútach, ako dlho bol Quasimodo podľa autora na pranieri.
4. Určte literárnu formu, literárny druh a jazykový štýl ukážky.
5. Uveďte, koľko postáv sa prejavilo verbálne:
a) jedna b) dve c) tri d) štyri
6. Rozhodnite, v ktorej možnosti sú správne doplnené chýbajúce písmená (dodržte poradie slov v texte):
a) tvojím, tvojím b) tvojim, tvojim c) tvojím, tvojim d) tvojim, tvojím
7. Uveďte slovný druh prvého slova v poslednom odseku ukážky.
8. Nájdite v texte príčinu nenávistného postoja ženskej postavy ku Quasimodovi.

Ukážka 8 Martin Kukučín: Keď báčik z Chochoľova umrie

Zastali pred šiatrom perníkárskym. Navyberal hrbku marcipánu, tri srdcia so zrkadlami a peknými veršíkmi na obrázkoch; celú kohortu husárov šnurovaných, pravda, len cukrom; dve panny; dvoje kolísk s deťmi v nich; sedmoro detí — a podobné výrobky medovníckeho umenia. Pernikár ho obskakoval, lebo takého kupca nemal vari celý dnešný deň. Ale tu pán

Aduš začal sa jednať. **Pernikár nechcel úvalom spúšťať, pán Aduš sa nahneval: nekúpil nič, len tie dve kolisky a tých sedmoro detí, a opustil i s priateľmi šiator sklamaného pernikára.** Keď poodišli, Ondrej ich *videl*, ako sa laktami štachajú a smejú. Iste bavia sa na pernikárovi.

Po jarmoku, keď šiatre boli rozobraté, naložené i s rohožkami na dlhočizné vozy, i s truhlami neodpredaného tovaru, mesto začínalo tichnúť. Jarmočníci sčiasťky poodchodili, sčiasťky uchýlili sa do hostincov a krčiem.

Ondrej Tráva tiež vošiel do mestského regálu zapíť trampoty dnešného dňa. Za stolom videl pána Aduša i s priateľmi, ktorých bolo ešte viac než pri pernikárovi. Ondrej Tráva zastal vprostreď izby, vyňal drevienku-fajku a vytriasol z nej popol na zem. Obzeral si divnú spoločnosť. Pán Aduš nemal známy klobúk na hlave — sedel na ňom alebo on sám, alebo niektorý z priateľov. Košeľa ukrčená, mašľa zatisnutá k pravému uchu. Vlasy neboli začesané na sluchy, ale vyčnievali, ako sa ktorému páčilo, každý v inú stranu. (Zdroj: KUKUČÍN, M. Keď báčik z Chochoľova umrie. *Zlatý fond*. [online]. 16. 05. 2012, [cit. 2012-05-16]. Dostupný z [www:http://zlatyfond.sme.sk/dielo/185/Kukucin_Ked-bacik-z-Chocholova-umrie](http://zlatyfond.sme.sk/dielo/185/Kukucin_Ked-bacik-z-Chocholova-umrie))

Otázky k textu:

1. Čo z textu vyplýva:
 - a) všetci kupujúci sa po skončení trhov pobrali domov
 - b) pán Aduš na trhoch nekúpil nič, lebo všetko sa mu zdalo drahé
 - c) zovňajšok pána Aduša bol neupravený, vrátane účesu
 - d) Ondrej Tráva sa s Adušom a jeho priateľmi smial z medovníkára
2. Čo z textu nevyplýva:
 - a) pán Aduš bol škodoradostný človek, vysmieval sa z medovníkára
 - b) pán Aduš nosil vždy svoj obľúbený klobúk, no v krčme ho so sebou nemal
 - c) Ondrej si v krčme všimol čudnú skupinu okolo Aduša
 - d) odpovede a – c sú správne
3. Zo zvýraznených viet vypíšte všetky slová, v ktorých dochádza k spodobovaniu.
4. Vyhľadajte v poslednej časti úryvku všetky životné podstatné mená mužského rodu (keď sa niektoré podstatné meno opakuje, stačí ho napísať raz).
5. Určte podčiarknutú vetu z hľadiska zloženia a modálnosti (obsahu).
6. Nájdite v poslednej vete úryvku 1 homonymum.
7. V poslednom odseku textu nájdite 2 neurčité slovesné tvary a pomenujte ich.
8. Vytvorte k slovám z textu (sú napísané kurzívou) - *sklamaného*, *videl* – po 2 synonymá.

2.2 Pracovné listy s neumeleckým textom

Úlohy a otázky obsiahnuté v pracovných listoch s neumeleckým textom sa nezameriavajú na literárnoteoretickú oblasť, ale na analýzu textu z gramatického a štylistického hľadiska, na jeho hodnotenie a na čítanie s porozumením.

Je dôležité pripomenúť, že problematika čítania s porozumením sa netýka len predmetu slovenského jazyka a literatúry, ale aj ostatných predmetov. Treba na to upozorniť všetkých učiteľov spoločenskovedných, prírodovedných a ostatných predmetov, pretože jedným z cieľov je dosiahnuť, aby žiak porozumel tomu, čo sa učí.

Ukážka 9 Typy ekonomík

Odpovedať na otázku Čo vyrábať? znamená určiť, aké druhy statkov a služieb treba vyrábať, v akých množstvách a kedy. Budeme vyrábať viac potravín, alebo priemyselného tovaru, viac štandardných, alebo luxusných tovarov? Ideálne by bolo, keby spoločnosť mohla vyrábať všetky tovary, ktoré ľudia potrebujú, a v takom množstve, aby uspokojila všetky ich potreby. To však nie je možné, lebo výrobné zdroje spoločnosti sú v porovnaní s jej potrebami obmedzené, je ich nedostatok. Práve preto nemožno uspokojiť všetky potreby spoločnosti.

Odpovedať na otázku Ako vyrábať? znamená rozhodnúť, kto bude jednotlivé druhy statkov a služieb vyrábať, akú techniku a technológiu pritom použije. Budú ich vyrábať len štátne, alebo len súkromné či zmiešané podniky? Pôjde o ručnú malovýrobu, alebo strojovú veľkovýrobu? Bude sa rozvíjať len ľahký priemysel či elektronika? Ani odpoveď na tieto otázky nie je jednoduchá, je potrebné hľadať správne čiastkové i celospoločenské rozhodnutia.

Odpoveď na otázku Pre koho vyrábať? znamená určiť spôsob rozdeľovania výsledkov výroby. Spoločnosť musí svoj národný produkt, rozdeliť firmy a domácnosti. Chceme spoločnosť, ktorá bude rozdeľovať všetkým rovnako, alebo, podľa toho, kto sa väčšmi pričíní o jej rozvoj? Chceme, aby viac zarábali vysokoškolsky vzdelaní ľudia, alebo ťažko pracujúci s nižším vzdelaním? Majú sa mať dobre aj lenivci a ľudia odmietajúci prácu?

Tieto tri otázky si kladie každá spoločnosť. Odlišný je spôsob, akým ich tá-ktorá spoločnosť rieši. (Zdroj: Šlosár, 1995, s. 16 - 17)

Otázky k textu:

1. V odpovedi na otázku Čo vyrábať je podstatné:

- a) kto dané výrobky bude vyrábať
- b) za akú cenu sa bude vyrábať
- c) akým spôsobom je potrebné výrobky vyrábať
- d) aké množstvo výrobkov treba vyrobiť

2. Z hľadiska otázky Čo vyrábať? by bolo ideálne, keby spoločnosť mohla:

- a) vyrábať všetky tovary, ktoré potrebujeme, a v dostatočne veľkom množstve
- b) vyrábať všetky tovary, ktoré potrebujeme, a za veľmi nízku cenu
- c) predať všetky tovary s vysokým ziskom
- d) nakúpiť všetok tovar za nízke ceny

3. Doplňte vhodné chýbajúce slovo: Výrobné zdroje spoločnosti sú v porovnaní s jej potrebami _____: a) moderné b) veľké c) obmedzené d) ekonomické

4. Čo vyplýva z textu?

- a) Množstvo výrobných zdrojov je väčšie ako potreby spoločnosti.
- b) Potreby spoločnosti nie je možné uspokojiť.
- c) Nie všetky potreby spoločnosti je možné uspokojiť.
- d) Spoločnosť vyrába tovary v množstve, ktoré spoločnosť potrebuje.

5. Pri otázke Ako vyrábať? je dôležité rozhodnúť:

- a) kto bude jednotlivé druhy statkov a služieb vyrábať a akú technológiu použije
- b) kedy sa budú jednotlivé druhy statkov a služieb vyrábať a v akom množstve
- c) ako sa budú jednotlivé druhy statkov a služieb vyrábať a za akú cenu
- d) kde sa budú jednotlivé druhy statkov a služieb vyrábať, ako dlho a v akom množstve

6. Doplňte vhodné chýbajúce slová: Odpoveď na otázku Pre koho vyrábať? znamená určiť spôsob _____ výsledkov _____.

- a) rozdeľovania, predaja b) rozdeľovania, výroby
- c) vyhodnotenia, výroby d) vyhodnotenia, predaja

7. Medzi koho musí spoločnosť rozdeliť svoj národný produkt?

a) domácnosti a štát b) štátne orgány a firmy c) firmy a domácnosti d) štát a štátne orgány

8. Ako na otázky - Čo vyrábať? Ako vyrábať? Pre koho vyrábať? - odpovedajú rôzne spoločnosti:

a) všetky spoločnosti odpovedajú na tieto otázky rovnako

b) len výnimočne nejaká spoločnosť odpovedá inak

c) každá spoločnosť tieto otázky rieši inak

d) len výnimočne nejaká spoločnosť odpovedá rovnako

Ukážka 10 G. W. Leibniz

Podľa Leibniza základ všetkého tvorí nekonečný počet jednotiek bytia - monád. Monády sú samy osebe substancie, a preto sú od seba nezávislé a navzájom sa neovplyvňujú („monády nemajú okná“). Ako substancie sú sebestačné. Majú duchovný charakter, pretože ich základným prejavom je pociťovanie (percepcia) a pudenie. Tento prejav však nie je reakciou na podnety zvonka, ale je vnútornou vlastnosťou monád. Každá monáda má svoju neopakovateľnú kvalitatívnu špecifickosť. Tak ako niet dvoch absolútne rovnakých listov na strome, niet ani dvoch absolútne totožných monád. *Tým Leibniz zdôvodňuje pestrosť a rôznorodosť sveta a navyše vnútornú dynamiku samej substancie.*

Z monád ako jednoduchých substancií vznikajú „zložité substancie“ vrátane materiálnych vecí. Na objasnenie uvádza náš duševný stav, keď sme „ako bez ducha“ (mdloby, hlboký spánok). Naša duša je vtedy v stave jednoduchej monády: má „pocity“, ktoré hlboký spánok utlmil. Hoci pôsobíme bez ducha, predsa len pôsobíme: monády tvoriace naše telá pôsobia prinajmenšom ako silové centrá (vo fyzikálnom význame). (Zdroj: Marcelli, 2002, s. 68 - 69)

Otázky k textu:

1. Leibniz zdôvodňuje pestrosť sveta tým, že:

a) sú maximálne dva rovnaké listy

b) substancie majú vnútornú dynamiku

c) každá monáda je iná

d) monády sú ako substancie sebestačné

2. Čo vyplýva z textu? Materiálne veci vznikajú z/ zo:

a) zložitých monád, čiže zo silových centier

b) jednoduchých substancií, čiže monád

c) jednoduchých substancií, čiže duševných stavov

d) zložitých substancií, čiže hlbokého spánku

3. Tvrdenie Leibniza, že „monády nemajú okná“, znamená, že:

a) monády sú samy osebe substancie

b) vo všetkých monádach je tma

c) základnými prejavmi sú percepcia a pudenie

d) monády sa navzájom neovplyvňujú

4. Vypíšte z textu dve slová (patriace k rôznym slovným druhom), v ktorých je slabikotvorná spoluhláska.

5. Zaraďte text k jazykovému štýlu a uveďte dva argumenty z ukážky.

6. Nahraďte podčiarknuté slová vhodnými domácimi (slovenskými) synonymami.

7. Určte vetu napísanú kurzívou z hľadiska zloženia.

8. Uveďte všetky prízvukné slabiky v slove pociťovanie.

Ukážka 11 Mosty

Žijesh ako na ostrove, bez spojenia s pevninou, kde sú ľudia. Niet mostov, lodí, ktoré pravidelne premávajú s priateľmi na palube. Máš síce domáceho, ktorý príde po/pre nájomné,

máš predavačku pri pokladni/pri pokladnici nákupného strediska, máš roznášača novín, ktorý ti naplní schránku letákmi. No nemáš priateľov.

Možno _____ to bolo iné. Bol si v bezpečí u milých _____, v kruhu rodiny. Ale mosty lásky sú sklenené _____, ktoré sa ľahko rozbijú. Napriek _____: Môžeš byť sám, ale nesmieš _____ osamelý. Osamelosť sa nesmie v _____ srdci zmeniť na smrteľnú ranu. _____ konať. Musíš k druhým stavať _____ vlastnou láskou. Dobrá vôľa _____ . Stačí len na núdzový most, _____ sa zrúti pri najmenej zát'aži. _____ lásky potrebujú veľa trpezlivosti. _____ však za tú námahu. (Zdroj: Ranné zamyslenie, neznámy autor, 10. 01. 2011, www.rozhlas.sk)

Otázky k textu:

1. Doplňte v 2. odseku chýbajúce slová.
2. Nájdite v 1. odseku jedno združené pomenovanie.
3. Určte, koľko slabík je v prvej vete ukážky:
a) 18 b) 19 c) 20 d) 21
4. Nájdite v 1. odseku jedno pomnožné podstatné meno a určte jeho vzor.
5. Vyhľadajte v 1. odseku jedno plnovýznamové sloveso v dokonavom vide a zmeňte ho tak, aby vzniklo sloveso v nedokonavom vide.
6. Vyberte zo zvýraznených dvojíc správny tvar.
7. V tretej vete textu sa trikrát opakuje to isté sloveso. Preštylizujte vetu tak, aby ste v nej na dvoch miestach použili iné vhodné sloveso.
8. Určte slohový postup, ktorý je použitý v ukážke.

Ukážka 12 Ján Černý: Hovoríme si pravdu

Pravda pre dušu je taká dôležitá ako chlieb pre telo. Biblia tvrdí, že pravda oslobodzuje, povznáša, dokáže upokojiť. **Sami** ju očakávame pri bežnej komunikácii s druhými. Názory na pravdu sa rôznia. Najvýstižnejšie ju podal Tomáš Akvinský (taliansky filozof a teológ) v myšlienke: „Pravda je zhoda vecí a rozumu.“ Naša výpoveď musí byť súhlasná so skutočnosťou. Opakom je klamstvo. Je to vedomá alebo úmyselná nepravda vydávaná niekým za pravdu. S klamstvom máme skúsenosti všetci. Kto si myslí že neklame a neklamal klame sám seba. Klamstvo zväzuje. Sú to putá, ktoré cítime na duši. A srdce nás na to upozorňuje. Istá pani mi na jednom stretnutí hovorí: „Všade, kam prídem, je neúprimnosť, falošnosť a herectvo. Každý sa správa, akoby rola klamára bola prvoradá pre život. Všetci iba klamú a hrajú sa na niečo, čím nie sú.“

Klamstvo prešlo do všetkých sfér nášho života. Klamstvo je s nami na počiatku zbohatlictva, sprevádza nás v kariére, pri prehnanom upozorňovaní na seba alebo ak chceme niečo zatajiť, aby sme neutržili hanbu. Často cítime, ako nás dusí naše klamstvo, a ak sme klamstvom **zraňovaní**, pridáva sa bolesť. V Biblii sa píše: „Ak hovoríte, hovorte áno, áno, nie, nie!“ Slová ktoré nás upozorňujú ako sa máme k sebe správať aby komunikácia bola medzi nami jasná a nikoho nenechávala v neistote. (Zdroj: Ranné zamyslenie, 27.6.2011, www.rozhlas.sk, upravené)

Otázky k textu:

1. Nájdite v texte po jednom príklade asimilácie na začiatku, uprostred, na konci slova a medzi slovami. Z posledného odseku uveďte 1 príklad na výnimku v spodobovaní.
2. Vysvetlite pravopis i, í, y, ý v hrubo vytlačených slovách.

3. Nájdite v texte tri slová so slabikotvornou spoluhláskou. (Pomôcka: V každom odseku je 1 slovo so slabikotvornou spoluhláskou.)
4. Doplňte do viet chýbajúce čiarky a svoje riešenie vysvetlite:
Kto si myslí že neklame a neklamal klame sám seba.
Slová ktoré nás upozorňujú ako sa máme k sebe správať aby komunikácia bola medzi nami jasná a nikoho nenechávala v neistote.
5. Posúďte podčiarknuté slová z hľadiska pravidla o rytmickej krátení.
6. Vyberte slovo, ktoré zastupuje zámeno ju v tretej vete ukážky:
a) duša b) Biblia c) pravda d) komunikácia
7. Z textu vyplýva, že:
a) klamstvo je v živote prvoradé b) v komunikácii s klamstvom rátame
c) len veľmi málo ľudí neklame d) klamstvo nám spôsobuje bolesť
8. Z textu nevyplýva, že:
a) pravda prináša pokoj b) pravda je zhoda duše a vecí
c) klamstvo je uvedomená nepravda d) klamstvo využívame pri postupe v práci

Ukážka 13 Epos

Epos (gréc. epos – slovo, reč) bol pred románom najväčším a najreprezentatívnejším žánrom epiky. Východiskom pre vznik eposu boli staroveké mýty. Prvé eposy sa opierali o bájoslovie starovekých národov a boli to tzv. hrdinské alebo bohatierske eposy. Najstarším z nich je Epos o Gilgamešovi z 3. tisícročia pred n. l. Patria sem aj indické eposy Mahábhárata a Ramájana, Firdausího Šahnáme u Peržanov alebo Lönnrotova Kalevala u Fínov. Najznámejšími sú však Homérove eposy Ilias a Odysea z 9. storočia pred n.l.

Hrdinský alebo bohatiersky epos má pôvod v ľudovej slovesnosti a z neho sa vyvinuli umelé eposy s hrdinskou tematikou (J. Hollý, Svatopluk), ale aj duchovné s náboženskou tematikou (Danteho Božská komédia, Miltonov Stratený raj), historické (T. Tasso, Oslobodený Jeruzalem), rytierske (stredoveký epos o Alexandrovi Veľkom, Ariostov Zúrivý Roland, idylické (Mickiewiczov Pan Tadeáš), reflexívne čiže úvahové (Kollárova Slávy dcera) a komické (Petőfiho Kládvo obce).

Epos má svoju záväznú kompozíciu: 1. prolog (krátke naznačenie deja); 2. invokácia (vzývanie múz alebo bohov); 3. enumerácia čiže predstavovanie bojovníkov, resp. postáv; 4. opis boja, predovšetkým opis hlavnej bitky; 5. deus ex machina, čiže zásah bohov do deja; 6. ovplyvnenie udalostí zázračnými (mýtickými) prvkami bez zásahu bohov; 7. epizódy čiže opis vedľajších udalostí; 8. peronácia (záver, zakončenie príbehu s dôrazom na ponaučenie). Postavy eposov sú nadprirodzené bytosti, niekedy bohovia alebo polobohovia. Hlavnou postavou môže byť iba osoba s výnimočnými vlastnosťami a schopnosťami, ktorá s pomocou boha koná zázračné činy ovplyvňujúce život celej spoločnosti. V epose sa prelínajú prvky reality a fantastiky, pozemského a nadpozemského života. Popri hlavnom deji obsahuje aj epizódy skĺbené s hlavným dejom.

Eposy vznikali vo viazanej forme s komplikovanou štruktúrou pozostávajúcou z viacerých častí. V epose sa uplatňuje prísna básnická štruktúra, presne normovaný rytmus. (Zdroj: Žilka, 1997, s. 107 -108)

Otázky k textu:

1. Čo bolo východiskom pre vznik eposu?
a) bohatierske eposy b) stredoveká kultúra c) náboženstvo d) staroveké mýty

2. Čo vyplýva z textu?

- a) Prvé eposy sa najčastejšie opierali o poznatky zo starovekej vedy.
- b) Indický epos Mahábhárata pochádza z 9. storočia pred n. l.
- c) Hrdinské eposy vznikali pôvodne v ľudovej slovesnosti.
- d) Stredoveký epos o Alexandrovi Veľkom patrí k idylickým eposom.

3. Uveďte autora najznámejšieho eposu:

- a) Gilgameš b) Dante c) Homér d) Ariosto

4. Zaraďte text k správne jazykovému štýlu a doložte 2 argumenty z úryvku.

5. Určte, či je tvrdenie pravdivé (P) alebo nepravdivé (N):

- a) Postavou eposu je osoba s obvyčajnými schopnosťami a vlastnosťami. P - N
- b) Pre epos je príznačné prelínanie realistických a fantastických prvkov. P - N
- c) Eposy vznikali vo neviazanej forme. P - N
- d) Peronácia je vzývanie múz. P - N

6. Doplníte chýbajúce slovné spojenie: Keď do deja eposu zasiahne bohyňa Afrodita a zmení jeho vývoj, nazývame to

7. Pomenujte kompozičný prvok: „Ó, Múza, daj mi dosť inšpirácie, aby som opísal hrdinstvo Odyssea ...“

8. Určte na základe ukážky, ktorý epický žáner je dnes hlavným reprezentantom epiky.

2.3 Pracovné listy s nesúvislým textom

Význam práce s nesúvislým textom netreba podceňovať. V bežnom živote sa človek stretáva s rôznymi tabuľkami, grafmi či mapami. Schopnosť správne ich „čítať“ sa musí v dobe, ktorá je naklonená veľmi úspornej a skratkovitej komunikácii, formovať a rozvíjať už od základnej školy.

Zdrojom pre takýto druh pracovných listov sú prehľadné štatistiky, formuláre, diagramy, mapy, grafy, ktoré sú dostupné v novinách, ale aj na internetových stránkach. Ťažšie a časovo náročnejšie je k nim vytvoriť vhodné úlohy.

Žiaci majú s týmto typom textom najväčšie problémy, preto im treba venovať osobitnú pozornosť nielen v súvislosti s ÚFIČ, ale predovšetkým s bežným životom, kde sa často očitáme v úlohe čitateľa textov tohto druhu.

Ukážka 14 Návštevnosť kúpalísk

Tabuľka 2 Prehľad návštevnosti kúpalísk

Čas návštevy kúpaliska	Kúpalisko			
	Alena	Barbora	Cecília	Daniela
10:00 – 12:00	40	60	80	50
12:00 – 14:00	100	40	90	60
14:00 – 16:00	30	70	20	40
16:00 – 18:00	90	80	50	80
Cena lístkov – do 14:00	2 €	1 €	4 €	3 €
Cena lístkov – od 14:00	4 €	5 €	3 €	2 €

Zdroj: vlastný návrh

- a) len krádeže b) len reklamácie c) len sťažnosti na personál
d) krádeže a reklamácie e) reklamácie a sťažnosti na personál
3. Ktorý druh nedostatkov zaznamenal najvyšší medziročný nárast v priebehu celého sledovaného obdobia:
- a) len krádeže b) len reklamácie c) len sťažnosti na personál
d) krádeže a reklamácie e) reklamácie a sťažnosti na personál
4. V ktorom roku došlo k najväčšiemu medziročnému nárastu nedostatkov v hypermarkete MONIKA (celkový počet nedostatkov bez ohľadu na ich druh)?
- a) 1992 b) 1994 c) 1995 d) 1996 e) 1997
5. V ktorej oblasti nedostatkov došlo aj k medziročnému poklesu:
- a) len krádeže b) len reklamácie c) len sťažnosti na personál
d) krádeže a reklamácie e) reklamácie a sťažnosti na personál
6. V ktorej oblasti sa zvýšil počet nedostatkov v r. 1997 oproti roku 1990 viac ako dvojnásobne?
- a) len krádeže b) len reklamácie c) len sťažnosti na personál
d) krádeže a reklamácie e) reklamácie a sťažnosti na personál
7. Uveďte správny pravopis číselníka vo vete: V 1996. roku zaznamenal hypermarket Monika 152 krádeží.
8. Priradiť text k príslušnému slohovému postupu a doložiť 2 argumenty z úryvku.

ZÁVER

Predložená práca sa primárne zaoberá parciálnym problémom prípravy žiaka na ÚFIČ MS zo slovenského jazyka a literatúry. Približuje učiteľom SJL niektoré z možností práce žiaka s textom, ktoré môžu začínajúcim pedagogickým zamestnancom pomôcť v ich práci a pre skúsených pedagógov môžu byť zaujímavým prínosom alebo podnetnou inšpiráciou.

Snahou každého učiteľa bez ohľadu na počet rokov praxe je byť dobre pripravený na edukačný proces a vedieť aplikovať nové a efektívne metódy a formy vyučovania. Avšak nedá sa presne vymedziť, ktoré z metód či foriem spĺňajú tieto požiadavky. Záleží aj na osobnosti samotného pedagóga, na tom, aký je potenciál a motivácia žiakov, ale aj na hraniciach ich možností.

Moja pedagogická skúsenosť ma presvedčila o tom, že tá istá metóda či forma v dvoch rôznych triedach prináša rôzne výsledky. Kým v jednej triede vládne nadšenie, tvorivá atmosféra a radosť, v druhej tá istá metóda neprináša také benefity. Práve naopak. Žiaci sa nudia, sú pasívni a učiteľ spolu s nimi sklamaný. Práve preto je dobré, že v škole existuje pluralita metód a foriem práce so žiakom. Učiteľ teda musí byť aj hľadačom správnej cesty.

ÚFIČ je jednou zo súčastí maturitnej skúšky zo SJL. Zameriava sa nielen na zisťovanie nadobudnutých vedomostí o jazykovej a literárnej zložke, ale aj na preukázanie schopnosti a zručnosti pracovať s textom: porozumieť mu, analyzovať, interpretovať a hodnotiť ho.

Na to, aby učiteľ pripravil svojich žiakov na ÚFIČ, by mal nielen poznať platnú legislatívu, oboznámiť sa s viacerými inovačnými postupmi vo vyučovaní, ale aj pripraviť maturitné zadania v súlade s aktuálnymi cieľovými požiadavkami z predmetu. Avšak v situácii akútneho nedostatku vhodného metodického materiálu by nemal ostať pasívny, ale aj sám vytvárať pre jednotlivé ročníky vekuprimerané pracovné listy alebo rôzne cvičenia, zamerané na obsahový štandard predmetu a prácu s textom.

Pracovné listy obsiahnuté v práci majú ambíciu byť vhodným materiálom, ktorý učiteľ môže v procese prípravy žiaka na prácu s textom v rámci ÚFIČ použiť nielen v maturitnom ročníku. Zároveň môže učiteľa podnietiť vytvárať vlastné pracovné listy v záujme žiaka, ktorý málo číta a plne nerozumie textu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV

DVOŘÁK, K. et al. *Cieľové požiadavky na vedomosti a zručnosti maturantov zo slovenského jazyka a literatúry*. Bratislava : ŠPÚ, 2011.

GAVORA, P. – ŠRAJEROVÁ, H. Porozumenie textu zisťované cloze-testom vzhľadom na obťažnosť učebného textu. In : *Slovenský jazyk a literatúra v škole*, 2008/09, roč. 55, č. 7 - 8, s. 193 – 204. ISSN 1335-2040

MARCELLI, J. 2002. *Dejiny filozofie*. Bratislava : SPN, 2002. ISBN 80-08-01830-5

RÚFUS, M. 1968. *Zvony*. Bratislava : Smena, 1968.

SITNÁ, D. 2009. *Metody aktivního vyučování. Spolupráce žáků ve skupinách*. Portál, Praha : Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-246-1

ŠLOSÁR, R. et al. 1995. *Základy ekonómie a ekonomiky*. Bratislava : SPN, 1995. ISBN 80-08-00379-0

Štátny vzdelávací program – výkonový štandard pre gymnáziá a stredné odborné školy – oblasť: Jazyk a komunikácia. 2009. Bratislava : ŠPÚ, 2009.

TIMRAVA, B. S. 1975. *Ďapákovci*. Bratislava : Tatran, 1975 .

Výhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky č. 318 z 23. júla 2008 o ukončovaní štúdiá na stredných školách. 2008. In : Zbierka zákonov č. 318/2008. Bratislava : MV SR, 2008.

ŽILKA, T. et al. 1997. *Teória literatúry*. Bratislava : Litera, 1997. ISBN 80-85452-52

Ukážky v pracovných listoch sú z archívu autorky a z internetových stránok (napr. rozhlas.sk, zlatyfond.sme.sk, textydovrecka.sk)

ZOZNAM PRÍLOH

Príloha 1 Pracovné listy č. 1, 3 (umelecké texty)

Príloha 2 Pracovné listy č. 10, 11 (neumelecké texty)

Príloha 3 Pracovný list č. 14 (nesúvislý text)

Príloha 1 Pracovné listy č. 1, 3 (umelecké texty)

Ukážka 1 Božena Slančíková – Timrava: Ľapákovci

U Ľapákov národa je veľa. Štyria bratia so ženami a deťmi, piaty, najmladší Mišo, ešte mládencom. Dievka jedna, Anča, tridsaťročná – nevydatá. Nevydala sa – je mrzáčkou. Lámka jej telo pokazila ešte za malička. Nechodí, len na dlaniach a kolenách čo sa vláči po chyži. Po driek je pekná; tvár má krásnu dosiaľ, ale nohy si vystrieť nemôže...

Veľa je ľudí u Ľapákovcov... Keď sa všetci zídu, temer nestačia lavice. A keď obsadnú stôl na obed, čo len po sedem ráz začnú do misy s lyžicami, už sa i vyprázdni... Ľudu dost, ale to je chyba, že nieto hlavy v dome. Ešte kým stará gazdina, ich mať, žila, bolo ako-tak. Ale ako ona v pominulú zimu uložila ustáté kosti do hrobu, jej pozostalí sú ako ovce bez pastiera.

Otec umrel dávno – nieto, kto by viedol veľkú čeľaď. Chlapi síce znášajú, oni pristali, aby gazdom bol najstarší brat Paľo, ako sa i patrí; ale ženy sa uzhodnúť nemôžu. Najstaršia nevesta Il'a, od Jablonckov braná, myslí, že jej náleží veslo, i drží ho v ruke, no z ostatných ani jedna nie je spokojná s tým, a najnespokojnejšia mrzáčka Anča peknej tváre.

Otázky k textu:

1. Z textu vyplýva, že:

- a) Paľo Ľapák a Anča sú manželia
- b) Anča je najstaršia z Ľapákovcov
- c) matka Ľapákovcov sa vydala za Jabloncka a odišla
- d) na čele rodiny by mal byť najstarší zo synov**

2. Z textu nevyplýva, že:

- a) ľapákovská rodina má viac ako desať členov
- b) s Il'ou najviac nesúhlasí Anča
- c) Anča nechodí, len po štyroch sa posúva

d) po smrti otca sa nemal kto postarať o ovce

3. Určte vzor substantíva Paľo:

- a) chlap** b) hrdina c) dub d) mesto

4. Určte podmet vo vete: „Lámka jej telo pokazila ešte za malička.“

- a) telo b) jej **c) lámka** d) podmet je nevyjadrený

5. Určte jazykový štýl a slohový útvar ukážky. (**umelecký, rozprávanie**)

6. Napíš 1 synonymum a 1 antonymum k slovu „pominulú“. (napr. **predchádzajúcu, budúcu**)

7. Rozdeľte slová na slabiky: mrzáčka, vystrieť, krásnu, pastiera. (**mr-záč-ka, vy-strieť, krás-nu, pas-tie-ra**)

8. Uveďte, čo znamená veta „Ľudu dost, ale to je chyba, že nieto hlavy v dome.“:

- a) všetci Ľapákovci sa po maminom odchode pominuli na rozume
- b) nikto z rodiny Ľapákovcov nemá vzdelanie
- c) u Ľapákovcov nikto neriadi chod rodiny**
- d) Ľapákovci nemajú kde hlavu zložiť, lebo prišli o dom

Ukážka 3 Martin Kukučín: Dom v stráni

Ona sa zapýrila v rozpakoch. Nemohla sa vyzradiť, že sa celú noc trápila.

„Bolela ma hlava,“ vyhovorila sa i Katica.

„Blíži sa južina, i mňa hlava bolí trochu. I mních počal dvíhať kuklu. Zato som sa ponáhľala s bielizňou: nech sa obriadi, kým sa nepočnú dažde. U nás keď raz príde dážď, nemá konca kraja...“

Katici sa vidí, že táto žena nemyslí o počasí, bárs o ňom zaujate hovorí, ale skôr že myslí o niečom cele druhom. A tu sa jej zdá, akoby bola na vine, akoby sa bola v čomsi previnila... Je srdečná, vlúdna, milá - no je strašne vznešená. Ona jej nebude nikdy hodna, nikdy rovná... A jej veľkosť zase ju pritísila, ako prvej pritísli ju veľké rozmery dvora a domu...

A pani si myslí: „Zvláštna náhoda – i on sa žaluje, že ho bolela hlava...“ Niko vyšiel na terasu, myseľ zaujatá robotou. Obaračka si ho podmanila úplne – chvíľami mu vyženie z hlavy i myšlienku na Katicu. No keď ju zazrel, takto znevrady, neočakávane, lebo mu Mande nepovedala, kto ho na terase čaká – tu sa mu tvár premenila razom. Výraz šťastia, radosti, uveličenia rozšíril sa na nej.

Nie, nebol by sa nazdal! A to ešte obe spolu v jednej robote, v dorozumení a harmónii.

Otázky k textu:

1. Čo nevyplýva z textu?

A: Katica sa vyhovárala, že ju bolí zub.

B: Niko bol príliš zaujatý obaračkou.

C: Katica nikdy nebude rovná druhej žene.

D: Nikovi sa nečakane zmenil výraz na tvári.

2. Čo znamená veta „Ona jej nebude nikdy hodna, nikdy rovná...“? (napr. je z inej sociálnej vrstvy, ženy si nebudú rovné)

3. Čo vyplýva z textu?

A: Niko vyšiel do záhrady, myseľ mal zaujatú robotou.

B: Pri obaračke myslel len na Katicu.

C: Obidve ženy pracovali spolu.

D: Katici v daždi zmokla bielizeň.

4. Nahraďte slovo harmónia domácim (slovenským) ekvivalentom. (napr. súlad)

5. Podčiarknuté súvetie tvoria:

a) 4 hlavné vety

b) 3 hlavné vety a 1 vedľajšia veta

c) 2 hlavné vety a 2 vedľajšie vety

d) 1 hlavná veta a 3 vedľajšie vety

6. Vyhľadajte v texte dve slová so slabikotvornou spoluhláskou. (napr. **prvej, srdečná**)

7. Určte typ rozprávača v danom úryvku. Svoj výber doložte jedným argumentom z textu. (**nepriamy, vševediaci** – napr. **nie je postavou v diele a vie, čo si postavy myslia**)

8. Pokúste sa na základe deja určiť, v ktorom ročnom období sa odohráva. Vysvetlite svoj názor. (**jeseň – je obaračka**)

Príloha 2 Pracovné listy č. 10, 11 (neumelecké texty)

Ukážka 10 G. W. Leibniz

Podľa Leibniza základ všetkého tvorí nekonečný počet jednotiek bytia - monád. Monády sú samy osebe substancie, a preto sú od seba nezávislé a navzájom sa neovplyvňujú („monády nemajú okná“). Ako substancie sú sebestačné. Majú duchovný charakter, pretože ich základným prejavom je pociťovanie (percepcia) a pudenie. Tento prejav však nie je reakciou na podnety zvonka, ale je vnútornou vlastnosťou monád. Každá monáda má svoju neopakovateľnú kvalitatívnu špecifickosť. Tak ako niet dvoch absolútne rovnakých listov na strome, niet ani dvoch absolútne totožných monád. *Tým Leibniz zdôvodňuje pestrosť a rôznorodosť sveta a navyše vnútornú dynamiku samej substancie.*

Z monád ako jednoduchých substancií vznikajú „zložité substancie“ vrátane materiálnych vecí. Na objasnenie uvádza náš duševný stav, keď sme „ako bez ducha“ (mdloby, hlboký spánok). Naša duša je vtedy v stave jednoduchej monády: má „pocity“, ktoré hlboký spánok utlmil. Hoci pôsobíme bez ducha, predsa len pôsobíme: monády tvoriace naše telá pôsobia prinajmenšom ako silové centrá (vo fyzikálnom význame).

Otázky k textu:

- Leibniz zdôvodňuje pestrosť sveta tým, že:
 - sú maximálne dva rovnaké listy
 - substancia má vnútornú dynamiku
 - každá monáda je iná**
 - monády sú ako substancie sebestačné
- Čo vyplýva z textu? Materiálne veci vznikajú z/ zo:
 - zložitých monád, čiže zo silových centier
 - jednoduchých substancií, čiže monád**
 - jednoduchých substancií, čiže duševných stavov
 - zložitých substancií, čiže hlbokého spánku
- Tvrdenie Leibniza, že „monády nemajú okná“, znamená, že:
 - monády sú samy osebe substancie
 - vo všetkých monádach je tma
 - základnými prejavmi sú percepcia a pudenie
 - monády sa navzájom neovplyvňujú**
- Vypíšte z textu dve slová (patriace k rôznym slovným druhom), v ktorých je slabikotvorná spoluhláska. (napr. **hlboký, utlmil**)
- Zarad'te text k jazykovému štýlu a uveďte dva argumenty z ukážky. (**náučný** – napr. **cudzie slová, termíny, združené pomenovanie, zložitá stylizácia**)
- Nahrad'te podčiarknuté slová vhodnými domácimi (slovenskými) synonymami. (napr. **osobitosť, hmotných**)
- Určte vetu napísanú kurzívou z hľadiska zloženia. (**jednoduchá**)
- Uveďte všetky prízvukné slabiky v slove pociťovanie. (**po, va**)

Ukážka 11 Mosty

Žiješ ako na ostrove, bez spojenia s pevninou, kde sú ľudia. Niet mostov, lodí, ktoré pravidelne premávajú s priateľmi na palube. Máš síce domáceho, ktorý príde **po/pre** nájomné, máš predavačku **pri pokladni/pri pokladnici** nákupného strediska, máš roznášača novín, ktorý ti naplní schránku letákmi. No nemáš priateľov.

Možno _____ to bolo iné. Bol si v bezpečí u milých _____, v kruhu rodiny. Ale mosty lásky sú sklenené _____, ktoré sa ľahko rozbijú. Napriek _____: Môžeš byť sám, ale nesmieš _____ osamelý. Osamelosť sa nesmie v _____ srdci zmeniť na smrteľnú ranu. _____ konať. Musíš k druhým stavať _____ vlastnou láskou. Dobrá vôľa _____ . Stačí len na núdzový most, _____ sa zrúti pri najmenej zátäži. _____ lásky potrebujú veľa trezlivosti. _____ však za tú námahu. (Zdroj: Ranné zamyslenie, neznámy autor, 10. 01. 2011, www.rozhlas.sk)

Otázky k textu:

1. Doplníte v 2. odseku chýbajúce slová. (napr. **niekedy, ľudí, poháre, tomu, byť, tvojom, musíš, mosty, nestačí, ktorý, mosty, stoja**)
2. Nájdite v 1. odseku jedno združené pomenovanie. (napr. **nákupné stredisko**)
3. Určte, koľko slabík je v prvej vete ukážky:
a) 18 **b) 19** c) 20 d) 21
4. Nájdite v 1. odseku jedno pomnožné podstatné meno a určte jeho vzor. (**noviny - žena**)
5. Vyhľadajte v 1. odseku jedno plnovýznamové sloveso v dokonavom vide a zmeňte ho tak, aby vzniklo sloveso v nedokonavom vide. (napr. **naplní - naplňa**)
6. Vyberte zo zvýraznených dvojíc správny tvar. (**po, pri pokladnici**)
7. V tretej vete textu sa trikrát opakuje to isté sloveso. Preštylizujte vetu tak, aby ste v nej na dvoch miestach použili iné vhodné sloveso. (napr. **Máš síce domáceho, ktorý príde po nájomné, poznáš predavačku pri pokladnici nákupného strediska, chodí k tebe roznášača novín, ktorý ti naplní schránku letákmi.**)
8. Určte slohový postup, ktorý je použitý v ukážke. (**výkladový/úvahový**)

Príloha 3 Pracovný list č. 14 (nesúvislý text)

Ukážka 14 Návštevnosť kúpalísk

Tabuľka 2 Prehľad návštevnosti kúpalísk

Čas návštevy kúpaliska	Kúpalisko			
	Alena	Barbora	Cecília	Daniela
10:00 – 12:00	40	60	80	50
12:00 – 14:00	100	40	90	60
14:00 – 16:00	30	70	20	40
16:00 – 18:00	90	80	50	80
Cena lístkov – do 14:00	2 €	1 €	4 €	3 €
Cena lístkov – od 14:00	4 €	5 €	3 €	2 €

Zdroj: vlastný návrh

Otázky k textu:

1. Ktoré kúpalisko navštevuje najviac ľudí do 14. hodiny:

a) kúpalisko Alena b) kúpalisko Barbora **c) kúpalisko Cecília** d) kúpalisko Daniela

2. Ktoré kúpalisko navštevuje najmenej ľudí do 14. hodiny:

a) kúpalisko Alena **b) kúpalisko Barbora** c) kúpalisko Cecília d) kúpalisko Daniela

3. V ktorom období dňa navštevuje kúpaliská najviac ľudí a v ktorom najmenej ľudí:

a) najmenej – do 14:00, najviac – po 14:00

b) najviac – do 14:00, najmenej – po 14:00

c) návštevnosť do 14:00 a po 14:00 je rovnaká

d) rozdiely sú malé, rozdiel v návštevnosti do 14:00 a po 14:00 je 10 ľudí

4. Kedy zarobia kúpaliská najviac:

a) 10:00 – 12:00 b) 12:00 – 14:00 c) 14:00 – 16:00 **d) 16:00 – 18:00**

5. Kedy zarobia kúpaliská najmenej:

a) 10:00 – 12:00 b) 12:00 – 14:00 **c) 14:00 – 16:00** d) 16:00 – 18:00

6. Ktoré kúpalisko zarobilo najviac:

a) kúpalisko Alena b) kúpalisko Barbora **c) kúpalisko Cecília** d) kúpalisko Daniela

7. Ktoré kúpalisko zarobilo najmenej:

a) kúpalisko Alena b) kúpalisko Barbora c) kúpalisko Cecília **d) kúpalisko Daniela**

8. Ktoré dve kúpaliská by mali po zlúčení najväčší zisk:

a) kúpaliská Alena a Barbora

b) kúpaliská Barbora a Cecília

c) kúpaliská Cecília a Alena

d) dve odpovede sú správne